

Toetus lastega peredele – kas mitmel erineval moel?

Senine sotsiaalpoliitika lastega perede rahalise toetamise suhtes on lühidalt kirjast kahes seaduses – perekonnaseaduses ja lastetoetuste seaduses. Perekonnaseadus sedastab kiretult: “Laste kasvatamine ja nende eest hoolitsemine on vanemate kohustus.” Ning lisab: “Abikaasa on kohustatud ülal pidama abikaasat raseduse ja lapse hooldamise ajal kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni.” Lastetoetuste seadus teeb siiski mõningase paranduse: “Laste hooldamise, kasvatamise ja õppimisega seotud kulutuste osaliseks hüvitamiseks on lastega peredel õigus saada riiklikke toetusi.”

Need ei ole juhuslikult seadustesse sattunud laused, vaid paradigma, mille juured on tugevasti meie põhiseaduses – esmane vastutus laste kasvatamisest tuleneva lisakoormuse ees laste vanematel, kuid koormuse leevendamiseks on osa sellest vastutusest jagatud teistele ühiskonnaliikmetele. Kriitilise tähtsusega on muidugi see, kui suur on see jagatud osa tegelikkuses. Iibeprobleem on aina teravamalt päevakorda kergitanud küsimuse jagatud vastutuse suurendamisest.

Kogusummana on tolle “osalise hüvitamise” juures Eesti mõttukas tegu olnud suurte summadega. Tänavused kulud lastetoetustele on ligi 1,2 miljardit krooni ehk ca 7% riieelarvest. Loomulik hüüatus on siinkohal “Kuidas nii? Lastetoetuste ja ülalpidamistoetuste suurused on ju nii väikesed.” Siin on vististi mängus teatav sotsiaalsühholoogiline optiline illusioon. See, mida teistele oled andnud, tundub mõnikord tegelikult natuke suurem ning see, mida teistelt saanud, tegelikult natuke väiksem.

Kelle toetusi kuidas suurendada?

Eestis on 205 000 lastega peret, kus kasvab kokku 325 000 last. Tööjõu-uuringute andmetel on meil ca 643 000 tööga hõivatud isikut. Iga lapse kohta tuleb parasjagu kaks maksumaksjat ning keskmine toetus iga lapse kohta on 3625 krooni aastas ehk umbes keskmine ühe kuu netopalk.

Toetuste suurendamise suhtes jääb siiski veel vastata vaid küsimustele kellele, kui palju ja kuidas? On ilmselt paratamatus, et alati, kui läheme konkreetsemaks – kellele maksta, kellele mitte –, ei saa mööda erimeelsustest. Et erimeelsused ei saaks edasiminekul takistuseks, on oluline, et peale üldiste eesmärkide oleksid piisavalt

Lauri Leppik
sotsiaal-
ministeeriumi
nõunik

red). Kui esimene laps sündib perekonda reeglina enne ema 25. sünnipäeva, siis teine laps sündib enamasti vanusevahemikus 25–34 aastat. Teisalt teame, et 25–34-aastaste vanuserühm on praegu Eestis majanduslikult kõige paremini toimetulev. On üpris ilmne, et üldjuhul ei jää teine laps sündimata vanemate toimetulekuraskuste, vaid varasematest põlvkondadest erineva elulaadi tõttu.

Kõige vähem on toetatud paljulapselisi

On tegelikult üsna imelik, et eesti rahva viimaste aastate fundamentaalse küsimuse “milles asi, et Eestis lapsi ei sünni?” kohta ei ole seni tõsiseltvõetavat analüüsi. Vastus “Raha!” on lihtsalt olnud varnast võtta. Mõtlevad pead on küll läinud kihevile, ent kummalisel kombel tegeldakse sündivuse languse kümnendal aastal ikka vaid probleemi tõestamisega üksteisele.

Kuna raha on alati piiratud hulk, tuleks jagamisel endale esmalt aru anda, milliseid probleeme me ühiskonnas tasandil “uue jagamisega” lahendada saame ja milliseid mitte.

Tartu Ülikooli Perelabori uurimuse andmetel elab ligi 45% kolme- ja enamalapselistest perekondadest vaesuses, mis nende kasutatud mõõdupuu järgi tähendab seda, et sissetulekud moodustavad alla 1000 krooni leibkonnaliikme kohta kuus. Vaesusrisk suureneb iga järgmise lapse sünniga, sest neljalapselistest peredest on otseses vaesuses ligi 65% ning viie- ja enamalapselistest perekondadest üle 75%.

Meie senise lastetoetuste süsteemi suhtelisel nõrgim koht on olnud just vähene toetus lasterikastele peredele. Selles valguses on üsna raske mõistlikult aru saada eelmisel nädalal Keskerakonna esitatud eelnõust, kus tehakse ettepanek maksta peredele ülalpidamistoetust sõltumata laste ar-

selged ka konkreetset eesmärgid.

Sündimusstatistika näitab, et kuigi tõsiselt on langenud nii esimese kui ka teise lapse sündide arv, on demograafiliselt suurim probleem just asjaolu, et liiga sageli jääb sündimata teine laps. Kas suurendada siis toetusi ühelapselistele peredele?

Leibkonna-uuringud näitavad, et ühelapselistel peredel ei ole üldjuhul toimetulekuraskusi (erandiks on

üksikvanemad pered).

vust perekonnas. Taoline ettepanek vähendaks otseselt toetust perekondadele, kus on kolm alla kolmeaastast last – näiteks perele, kuhu oodatud teise lapse asemel on sündinud kaksikud.

Kas toetada ainult kodusolevat vanemat?

Teine suur valik kuulub rubriiki “Kuidas?” ja seondub küsimusega “Kas maksta toetust üksnes lastega kodus olevale vanemale või ka juhul, kui lapsehoolduspuhkusel olnud vanem siirdub tööle?”. Seni on ülalpidamistoetust makstud üksnes mittetöötavale vanemale. Esmapilgul võib selline tingimus tunduda igati mõistlik, kuid eelmisel nädalal osutas Arvo Kuddo Eesti Päevalehes õigesti, et tuleb ka mõelda, millise signaali annab perede toetamise süsteem tööturule.

Vanema mittetöötamist on raske kontrollida – vanem võib olla ühe tööandja juurest lapsehoolduspuhkusel, kuid saada näiteks tulu töötetvõtulepingu alusel teiselt tööandjalt. Küsimus on ka selles, kas sellise kontrolli tugevdamisel oleks mõtet. Kui lapsehoolduspuhkusel olev vanem kirjutab pidevalt ajalehtedesse artikleid, kas tuleks siis toetus ära võtta?

Vanema tööle siirdumine toob perekonnale paratamatult kaasa täiendavad kulutused lastehoiule. Kui tööle siirdumisel kaotaks vanem kogu seni saadud toetuse, siis puudub tal igasugune mõte võtta selline töö, millest saadav tasu jääks väiksemaks kui toetuse kogusumma pluss kulud lastehoiule. Vaevalt saab heaks lugeda sellist lahendust, mille tagajärjel majanduslikult mitteaktiivne elanikkond märgatavalt suureneb. Kui mittetöötava vanema toetamise kaudu saabki vähendada töötute arvu, oleks selline olukorra paranemine vaid näiline – riigi raamatupidamine seisukohalt tõstetaks isikud ühest mitteaktiivsest rühmast teise. Võimalikuks hindamiskriteeriumiks on seepärast toetuste süsteemi paindlikkus – perekonna valikuvabadus ning võimalus töötamist ja perekondlikke kohustusi sujuvamalt ühendada.

Sotsiaalpoliitika igavene dilemma seisneb oskuses leida sobiv tasakaal inimese enda vastutuse ja jagatud vastutuse vahel. Näilisele valikule

”Iga lapse kohta tuleb parasjagu kaks maksumaksjat ning keskmine toetus iga lapse kohta on 3625 krooni aastas ehk umbes keskmine kuu netopalk.

kute paljususele vaatamata käib tasakaalu otsimine tegelikult üsna kitsal rajal. Kriteeriumid, mida me toetuste maksimisel seame, kannavad kindlaid sõnumeid. Igal abinõul on oma tagajärjed ja kõrvalmõjud ning lõpuks otsustabki iga seaduseelnõu kvaliteedi see, kui palju on selle kirjutamisel suudetud võimalikku mõju ja kaasnevaid ohtusid ette näha.